

I DANMARK-EKSPEDITIONENS GAMLE VINTERHUS

Af zoologen *Alwin Pedersen*

Da Danmark-Ekspeditionen i 1906–1908 som den første ekspedition overvintrede i den nordlige del af N. Ø. Grønland, opførte den på sit overvintringssted, det nuværende Danmarkshavn, som et anneks til det overvintrende skib, et vinterhus, som i al fald i 1939 stod der endnu. I mellemtiden havde et fangstselskab benyttet huset som hovedstation, men kun i nogle få år, thi de usikre besejlingsforhold havde haft flere dødsfald blandt jægerne til følge, hvorfor fangsten snart måtte opgives.

Allerede i 1933 havde jeg som medlem af Treårsekspeditionen besøgt disse egne, og da jeg fem år senere igen var der oppe, besluttede jeg, såsnart forberedelserne til den forestående overvintring ved hvalrosodde længere inde i bugten var tilendebragt, at slå mig ned i det gamle vinterhus ved yderkysten helt alene, uden hunde, der jo normalt er enhver rejsendes uundværlige ledsager der oppe, og uden en jagtinteresseret medrejsende. På denne måde håbede jeg at se dyrelivet i disse egne udfolde sig uden hindring af nogen art både i husets nærhed og på mine strejftogter i omegnen. Husets beliggenhed så nær ved yderkysten forekom mig netop særdeles egnet til dette formål.

Hos de jægere, der i de senere år igen havde slået sig ned her for at fange pelsdyr, havde huset et dårligt ry. Da jeg fortalte dem om min hensigt, rådede de mig indtrængende fra at tilbringe blot én nat i det forheksede skur. En af jægerne havde året forinden været nødsaget til at overnatte i huset, hvilket han, som han sagde, aldrig ville glemme. Om natten havde bløde skridt oppe på taget, som om nogen vandrede der op og ned i gummistøvler, holdt ham vågen, og han pegede betydningsfuldt på de bag huset liggende pelsjægergrave. Ikke et øjeblik havde han kunnet falde til ro. Var det ikke de uhyggelige skridt, der holdt ham vågen, måtte han værges sig mod nærgående bjørne, der snusede omkring huset i den åbenlyse hensigt at bryde ind. Pludselig så han en bjørn stå tæt foran vinduet, og da han frygtede, at den ville bryde ind ad denne vej, skød han den igennem ruden. Umiddelbart efter lød der et frygteligt rabalder, idet en anden, endnu større bjørn med magt ville trænge ind gennem vinduet. Han skød også denne. Derefter var han flygtet ud i bislaget,

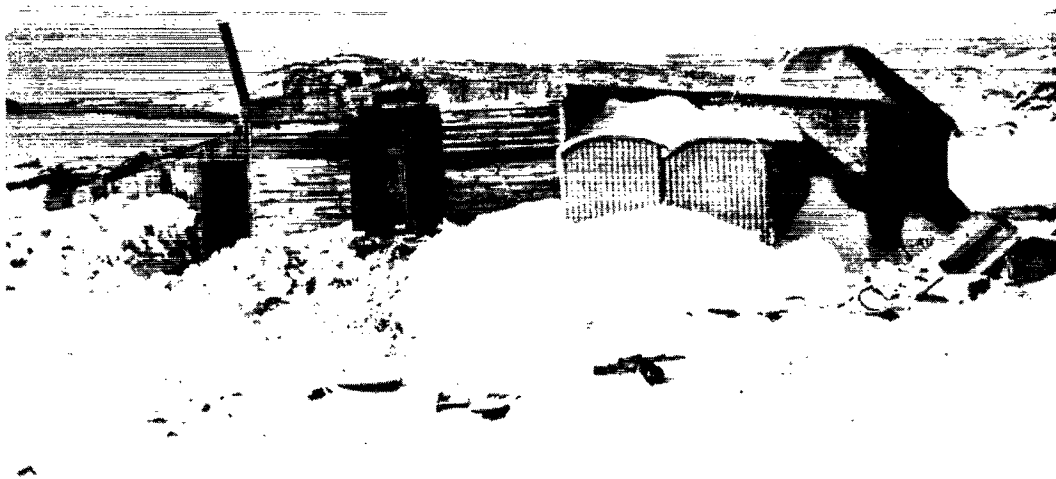
hvor hundene lavede et frygteligt spektakel. Der så han en tredje bjørn stå i den åbne dør. Da han også havde skudt denne, havde den store anspændelse et øjeblik taget magten fra ham. Kommet igen til bevidsthed havde han kun hurtigt overbevist sig om, at det var en gammel hunbjørn med to store unger, han havde skudt, og var derpå kørt de tyve kilometer til den næste jagthytte; ikke et øjeblik længere ville han være alene i det uhyggelige hus. Hans efterfølgende kammerater fandt dagen efter de tre bjørne og reddede deres værdifulde skind. Forinden havde de taget et fotografi, og dette viste tydeligt rigtigheden af deres kammerats oprivende natlige jagtopplevelser.

At det gamle vinterhus hyppigt blev besøgt af bjørne, var tydeligt at se. Husets to døre og vinduer var slået ind, og flere steder på husvæggen fandtes spor efter bjørnenes klør. Men dette skulle ikke afholde mig fra at gennemføre mit forehavende. Min hensigt var jo netop at lade de vilde dyr uhindret komme i husets nærhed, for bedre at kunne iagttage dem. Mindre behageligt var det, at huset let sneede inde. For at afhjælpe denne skavank, var der i bislagets tag indrettet en luge, igennem hvilken man i nødsfald kunne komme ud i det fri.

I tidens løb havde det oprindelige hus fået adskillige mindre tilbygninger, men også uden disse var det temmelig rummeligt. Bislaget alene var så stort som to almindelige jagthytter. Derfra førte en smal gang nord om det egentlige beboelsesrum og endte i en dør på husets østside. Omtrent i midten af den smalle gang kom man igennem en dør ind i det egentlige opholdsrum. Først satte jeg dørene og vinduet i stand, og for at sikre mig imod bjørnebesøg i huset, slog jeg indefra så mange søm igennem dørene, at disse på deres yderside strittede som et pindsvin. Isbjørnen er meget ømfindelig på sine fødder, og jeg vidste af erfaring, at den nok skulle vogte sig for at rive sine labber blodige på de spidse søm.

Allerede den første nat – jeg var lige krøbet i soveposen – hørte jeg noget bevæge sig oppe på taget. Jægeren havde haft ret, det var mærkværdige bløde skridt, som om nogen i tykke bløde skindstøvler gik omkring oppe på taget. Men skridt var det egentlig ikke. Hvad kunne det være?

Da natten var månelys, besluttede jeg straks at undersøge, hvorfra den mystiske lyd stammede. Jeg sneg mig ud i bislaget, klatrede op på en kasse, som stod under taglugen, og åbnede denne meget forsigtig og kun så lidt, at jeg kun lige kunne se igennem en smal spalte. Da så jeg – to sneharer, som velfornøjet hoppede omkring på det sorte paptag. Fra en lav klippe tæt ved huset kunne harerne bekvemt komme op på taget, hvis snefrie flade af en eller anden grund måtte tiltrække dem, thi så længe, jeg boede i huset, hørte jeg dem næsten hver nat, og jeg havde snart sådan vænnet mig til det, at jeg savnede de natlige gæster, når de undtagelsesvis en nat udeblev.

Danmark-Ekspeditionens gamle vinterhus i Danmarkshavn.

Den første, der aflagde mig et besøg i min ensomhed, var en moskusokse, en ikke særlig gammel enlig tyr. Den så mig straks, da jeg trådte ud af huset og pludselig fik øje på den ca. tyve skridt fra mig, stående ved siden af en gammel tønde og andet af ekspeditionens efterladenskaber, der ragede op af det endnu tynde snelag. Jeg gik videre, som om jeg ikke havde set den, og så fandt den heller ingen foranledning til at forsvare sig eller at flygte. Da jeg fem timer senere vendte tilbage fra min udflugt, havde den næppe ti skridt fra huset lagt sig ned for at tygge drøv. Den næste morgen var den borte, men hen på eftermiddagen vendte den tilbage, for endnu en gang at hvile sig i læ af huset. Skønt jeg på ingen måde søgte at skjule mig, gentagne gange gik ud og ind og længe var beskæftiget med at fastgøre en lynlysindretning på østsiden af huset og derpå udbedrede en skade på vindues-skodderne, hvilket altsammen foregik i dens nærhed, tog den tilsidst næppe notits af mig mere. Den følgende morgen trak den bort. Rolig og besindig – som det er typisk for denne vildtart – vandrede den gennem det bakkede morænelandskab, nappende hist og her et græsstrå, og forsvandt tilsidst ud af min synskreds.

Jeg var flyttet ind i huset ved slutningen af efteråret. De for denne årstid og for begyndelsen af mørketiden hyppige stormperioder tvang mig ofte til længere ophold i huset. Om aftenen, når jeg tilberedte min mad eller sad og skrev, var jeg gentagne gange blevet opmærksom på en puslen i krogene på gulvet, og også nu,

da jeg sad ved bordet og læste, hørte jeg det igen og endog ret tydeligt. Skulle det være de rotter, der i sin tid med ekspeditionsskibet var kommet her op og i den følgende vinter til ekspeditionsdeltagernes forfærdelse havde formeret sig stærkt i skibets lastrum, skønt halerne efter sigende var frosset af dem? skulle virkelig nogle af disse modstandsdygtige dyr have holdt sig i live her i huset? Jeg tænkte allerede over, hvorledes jeg kunne bygge mig en fælde, og på det nærliggende spørgsmål, om disse individer havde tilpasset sig den arktiske natur og var blevet hvide, da jeg opfangede en bevægelse i den på gulvet opstablede proviant. Kort derpå skød der sig ved siden af en pakke havregryn et lille hvidt hoved med et par spillevende øjne frem. En hermelin! Straks efter var den forsvundet igen. Så så jeg den i hel figur smutte hen over et par konservesdåser og forsvinde under en af køjerne. Den havde hele tiden holdt sig tæt langs væggen. Jeg kastede et lille stykke kød midt på gulvet, straks kom den frem, som om den kun havde ventet på det, og forsvandt med det igen, ind under køjen.

Fra nu af blev vi de bedste venner. Hver aften, når jeg tilberedte min mad, kom den frem fra en eller anden krog i huset, i begyndelsen meget forsigtig, men snart var den blevet så dristig, at den sprang op på bordet for her at hente sin del af maden. Den interesserede sig kun for kød og sukker. Hver gang, jeg havde tilkastet den et stykke, forsvandt den med det, men kom kort efter tilbage for at få mere. Jeg formoder derfor, at den et eller andet sted havde et lille forråds-kammer. Om dagen så eller hørte jeg den aldrig. Uden tvivl havde den et hul i husvæggen, hvor den smuttede ud og ind. Men om aftenen var den regelmæssig i huset og underholdt mig ofte gennem sit utvungne væsen og sin grænseløse nysgerrighed.

Senere blev denne hermelin af nogle af mine ekspeditions-kammerater, da de en gang overnattede i huset, og den tillidsfuld nærmede sig dem, indfanget og bragt til ekspeditionens overvintringsstation, hvor den hurtig vænnede sig til de ny omgivelser og blev aldeles tam.

Ved østsiden af huset havde jægerne deponeret en nedlagt og parteret hvalros, der skulle tjene som hundefoder, når deres fangstrejser i mørketiden førte dem til denne egn. Jeg havde derfor i den på østsiden liggende dør, der som sådan aldrig blev benyttet, savet et lille hul, igennem hvilket jeg til enhver tid kunne overse det kun få skridt derfra liggende kødbjerg, som jeg ventede mig meget af som tiltrækningspunkt for visse dyrearter. Her havde jeg også, som allerede nævnt, anbragt en lynlysindretning.

Om dagen blev depotet regelmæssigt besøgt af en ung gråmåge. Næsten hele dagen sad den der og sled i det hårdt frosne kød og spæk. Min nærværelse syntes ikke på nogen måde at genere den. Da jeg engang med en økse hakkede nogle stykker af kødet, kom den mig ganske nær, uden ringeste tegn på frygt. Om aftenen fløj den

Græssende moskusokser.

op på en lav klippe og sad der hele den lange nat uden læ af nogen art, men med frit udsyn til alle sider. Endnu i begyndelsen af mørketiden havde det rigt dækkede bord afholdt den fra at trække mod syd, den var da sikkert den eneste fugl, der endnu var tilbage på disse højnordiske breddegrader. Først langt senere, under den første vinterstorm, der rasede uafbrudt i tre døgn, forsvandt den. Frit fremme, som den altid sad, tror jeg, at stormen simpelthen har båret den med sig mod syd.

Når mågen ved mørkets frembrud var fløjet op på sin soveplads, blev den afløst af en blårev, der hver gang kom fra samme retning og med en selvfølgelighed og sikkerhed, som om den betragtede hele det anselige kødbjerg som sin ejendom. Snart kom der også andre ræve, der alle var hvide. De åd mest af spækket, det hårdfrosne kød måtte de først tø op ved at slikke på det i længere tid. Det var dog meget begrænset, hvad de kunne få i sig, og den iver, hvormed de gnavede på de stenhårde kødklumper, viste, at de aldrig nåede at stille deres sult. Dertil kom deres ufordragelighed, der heller aldrig lod dem falde til ro.

Det undrede mig, at endnu ved mørketidens begyndelse havde ingen bjørn fundet vej op til huset. Ganske vist ligger de fleste bjørne på denne årstid i hi, men der findes undtagelser, d. v. s. bjørne, som under deres ophold ude i drivisen er blevet forsinket og nu ikke anser det for umagen værd at grave sig ned i sneen, eller fordi deres kondition ikke er egnet til den lange faste. Sælfangsten giver dem ikke noget på denne årstid, og så er disse bjørne henvist til at stille deres sult med hvadsomhelst, de finder under deres hvileløse omstrejfen. Jeg begyndte derfor at brænde noget af hvalrosspækket i komfuret, hvilket jeg ofte havde set hos pelsjægerne, når de ville lokke bjørne til deres jagthytte. Om det nu virkelig var af denne grund, eller om bjørnen var kommet alligevel, skal jeg ikke kunne sige, men en aften – jeg havde endnu ikke lukket vinduesskodderne – kom der en bjørn så tæt hen til vinduet, at ruden duggedes af dens ånde. Jeg greb efter den altid parat stående riffel for det tilfælde, at denne uberegnelige gæst skulle have til hensigt at bryde ind ad denne vej. Men den forsvandt. Jeg ventede endnu en stund – måske fandt den på at vende tilbage.

Uvilkårligt lagde jeg mærke til, hvor lydløs bjørnen kan bevæge sig, selv på hårdfrossen, knirkende sne, når den vil; ikke den mindste lyd røbede dens nærværelse.

Da den ikke vendte tilbage, sneg jeg mig ind i den smalle gang og hen til hullet i døren. Af bjørnen var intet at se. Umiddelbart derpå hørte jeg den dog på nord-siden af huset trække vejret meget tydeligt igennem en sprække mellem brædderne. Nu så jeg den dreje om hjørnet og gå direkte mod hvalroskødet. De tre ræve, som opholdt sig her, sprang gøende til side og holdt sig nu i ærbødigt afstand fra deres store slægtning. Denne snusede først til kødet fra alle sider, så bed den sig fast i et fremstående sted og løsuede med et eneste ryk hele den sammenfrosne klump fra klippen. Tilsyneladende ville den nu slæbe det hele bort for at have det for sig selv, men dette oversteg alligevel dens kræfter. Derpå åd den hist og her af spækket. Til sidst lykkedes det for den at løsrive et større stykke, med hvilket den fjernede sig fra huset; og snart var den forsvundet i det svage aftagende dagslys. Jeg tvivlede ikke på, at jeg snart ville se den igen, selv om det næppe skete i løbet af denne nat. For alle eventualiteters skyld skyndte jeg mig dog at lukke skodderne.

*Grønlandsk hermelin i sommerdragt.
Den er her i færd med bogstaveligt at æde sig ind i en død snehare.*

Endnu før det hen på formiddagen begyndte at lysne, var jeg igen ved hullet. Bjørnen syntes ikke at have været der. Rævene sled i kødet og sloges om de bedste steder som sædvanlig. Men et eller andet stod der længere ude på klipperne. Hvad det var, kunne jeg ikke afgøre med sikkerhed – tilsyneladende var det moskusokser.

Jeg gik tilbage til opholdsrummet, og efter at have drukket kaffe var det blevet så lyst, at jeg kunne åbne skodderne. Først ville jeg dog igennem taglugen overbevise mig om, hvad det var, der foregik der ude.

En flok moskusokser havde formelig omringet huset. Ganske vist blev jeg straks, da jeg åbnede lugen, opdaget af de nærmest stående dyr, to køer, der straks gik over til deres i nærheden græssende kalve, men ellers tog de ikke videre notits af mig. Heller ikke den længere borte stående førertyr, som ligeledes havde set eller hørt lugen blive åbnet, fandt nogen foranledning til at drive flokken sammen, og så fortsatte de med at skrabe i sneen efter den sparsomme vegetation, som fandtes her mellem klipperne. Ialt var der tolv dyr, deriblandt tre køer med hver en kalv, tre unge tyre, to kvier og den gamle førertyr.

Henved et kvarter havde jeg siddet på randen af lugen og betragtet moskusokserne, da jeg nede ved stranden fik øje på bjørnen. Som jeg senere konstaterede, havde den ligget der mellem klipperne; nu gik den direkte op mod huset.

Moskusokserne syntes kun at skænke den lidt opmærksomhed. Muligvis havde de set den allerede før end jeg. Kun de nærmest stående dyr gik af vejen for den og græssede derpå roligt videre, medens bjørnen lige så lidt syntes at interessere sig for moskusokserne og tilsyneladende næppe værdigede dem et blik. Dette forundrede mig en del. Netop i disse egne var der nogle år tidligere af en pelsjæger blevet fundet en død moskusokse, der kort forinden var blevet slået ned af en bjørn. Han havde selv set bjørnen, medens han gik og efterså sine fælder. På tilbagevejen var han gået i bjørnens spor og var da løbet på den døde moskusokse, der endnu var varm og bar tydelige tegn på at være blevet slået ned af bjørnen. I en stor omkreds var sneen trampet ned og oversprøjtet med blod. På oxen manglede den ene halvdel af bagpartiet, som var det eneste, bjørnen havde ædt af den. Men ellers havde den revet store stykker skind af kroppen og slynget dem flere meter bort. I hovedet fandtes utallige rifter og skrammer efter bjørnens kløer. Efter sporene i sneen at dømme havde det været en stor gammel hanbjørn, og den syntes at være kommet uskadt fra dette overfald.

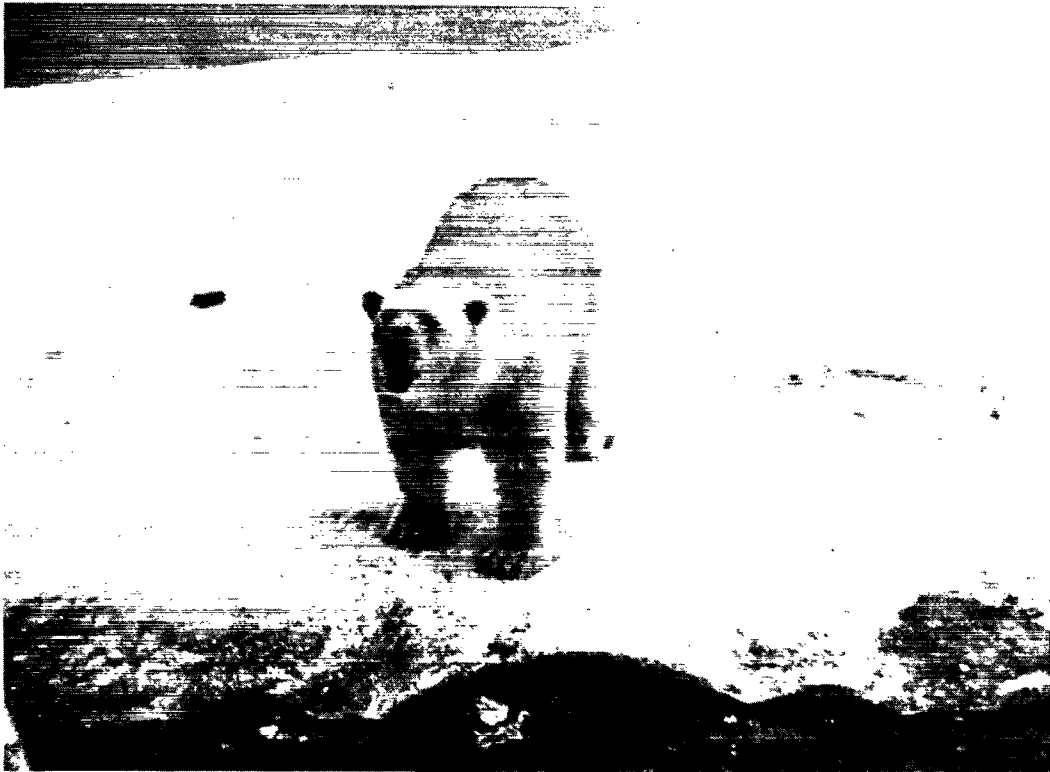
Disse moskusoksers opførsel syntes derimod ikke at tyde på, at de frygtede isbjørnen som deres dødsfjende, hvorefter det vistnok må være en ren undtagelse, at isbjørnen forgriber sig på disse egnes største landdyr.

Uden at opholde sig videre gik bjørnen direkte hen til hvalroskødet, hvorfra mågen modstræbende fløj op og satte sig på en nærliggende klippe. Straks derefter forlod jeg lugen. Da jeg kom til udkigshullet i døren, befandt bjørnen sig allerede igen med et stort stykke hvalroskød på vej ned til stranden. Dette havde jeg trods alt ikke regnet med. Jeg ville have et billede af den, og så måtte jeg trøste mig med, at det nok lykkedes næste gang.

Moskusokserne var i mellemtiden trukket forbi huset og fortsatte deres vandring mod vest til deres overvintringssted i det indre af landet. Foran gik køerne med deres kalve og helt tilsidst den gamle førertyr.

Ved middagstid kom isbjørnen tilbage. Jeg glædede mig allerede til at få et godt billede af den på denne gunstige tid af dagen, selv om resultatet nok ikke ville blive godt uden en kunstig lyskilde. Men bjørnen ville ikke gøre mig den tjeneste at komme, hvor jeg ventede på den; den snusede vedvarende omkring alle andre steder i nærheden af huset. Heldigvis havde jeg ikke åbnet vinduesskodderne, og da jeg ikke ville gøre bjørnen opmærksom på, at den også oppe fra taget kunne komme ind i huset, måtte jeg nøjes med at iagttage den gennem en ganske smal spalte. Tilsidst så jeg den trække bort i østlig retning.

Så hurtigt og målbevidst, som den fjernede sig, regnede jeg ikke med at se den igen foreløbig. Sent om aftenen blev jeg opmærksom på en regelmæssig gentaget lyd udenfor huset. Jeg ilede hen til døren – rigtig, der stod den og arbejdede igen med

*Isbjørnen nærmer sig gerne beboede steder; altædende, som den er,
kan den her altid finde noget spiseligt, men samtidig er den en frygtet indbryder,
der kan anrette store ødelæggelser.*

at løsrive et stykke, idet den med korte mellemrum løftede hele kødklumpen og lod den falde igen. Hurtigt stillede jeg kameraet sådan op, at objektivet passede ind i hullet i døren, og spændte lukkeren. Helt lydløst lod dette sig ikke gøre, hvorpå bjørnen hvæsende vendte sig mod døren. Men i næste øjeblik havde jeg fæstnet dens kontrafej på den fotografiske plade. Hvad der videre skete, kunne jeg ikke se. Det stærke lyn må have forskrækket bjørnen mere, end hvad den ellers kan komme ud for. Dagen efter kunne jeg på dens dybe spor se, at den i lange spring var flygtet ned til stranden og langt ud på isen.

I de følgende tre dage måtte jeg på grund af en voldsom storm holde mig inden-dørs. Da stormen havde lagt sig, hørte jeg stemmer udenfor huset; pelsjægerne var kommet for at opstille deres fælder, og dermed var det forbi med min eneboertilværelse. Tre dage senere fulgte jeg med dem til Hvalrosodden.